

”Éta” och ”Lésa”: förrådd av dialekten

Tordyveln flyger i skymningen, utspelandes i Småland, inspelad i Stockholm och avlyssnad i Östergötland

Martin Hellström

Något som utmärker ett landskap är dess dialekt. Eller dialekter handlar det oftast om. För den som inte bor i landskapet låter ofta de som kommer därifrån på samma sätt, medan de som är uppvuxna och bofasta på en av dess orter kan skilja människor från varandra genom talets melodi.

Det gäller särskilt för ett så stort område som Småland. En Jönköpingsbo låter inte som en kalmarit eller växjöinvånare. Det klingar inte samstämmigt i gränstrakterna mot Skåne som upp mot Östergötland. Institutet för språk och folkminnen, Isolf, skriver att vi i dagligt tal förenklar genom att tala om dialekter såsom småländska eller norrländska, ”som om ett helt landskap eller en hel landsända hade en enhetlig dialekt. I verkligheten är variationerna inom Småland och Norrland mycket stora och egentligen rör det sig om många olika dialekter.” (isof.se/sprak/dialekter)

För landskapet Småland som ett särskilt dialektalt område har Vilhelm Mobergs och Astrid Lindgrens verk varit betydelsefulla. De låter ibland sina romankaraktärer uttrycka sig på dialekt, men i skrift är det oftast bara möjligt att se att en person talar dialekt, inte vilken del av en dialekt, eller ens om det är just småländska det handlar om. Men när verken filmatiseras finns andra möjligheter, liksom genom radioteater, och det är just det som vi här ska se närmare på. Hur skapas Småland genom skådespelares tal, eller hur rycker talet undan mattan för lyssnarens övertygelse om att det är just där berättelsen tar plats? Exemplet är Maria Gripe och Kay Pollaks radioteaterserie *Tordyveln flyger i skymningen* från 1976 och de som lyssnat och tolkat berättelsen, bland annat utifrån skådespelarnas dialekter, är sex barn mellan tio och tretton år, alla i den målgrupp som radioteaterserien riktar sig till.

Om berättelsen utspelas i historisk tid, så som i Moberg och Lindgrens fall, blir de flesta av oss lurade av kläder eller rekvisita som inte riktigt hör till tiden som skildras, men våra öron är känsligare för skådespelarnas uttal. Vi tänker oss att det är småländska som bör höras när det berättas om Emil, men reflekterar inte över att en helt igenom realistisk framställning gällande det talade hade gett dialekter som varit svåra att förstå, även för dagens smålänningar. ”Kanske var skillnaderna mellan de olika svenska dialekterna som störst under 1800-talet och en bit in på 1900-talet” skriver Isolf och fortsätter: ”Under de senaste årtiondena har användningen av vissa dialektala drag minskat. Det gäller särskilt sådana drag som avviker kraftigt från standardsvenskan.” (isof.se/sprak/dialekter)

Dialekterna har över tid harmoniserats med varandra. Lokala ord försvinner och deras funktion blir lika svårbegriplig som just de jordbruksredskap som en film som utspelar sig i Småland kan fyllas med utan att vi reagerar på om de används på fel sätt eller vid fel tidpunkter på året.

I till exempel Lasse Hallströms filmatisering av Bullerbyböckerna, *Alla vi barn i Bullerbyn* från 1989 är det inte alla barn som klarar att maskera stockholmskan. ”Dialekter var ingen begränsning när vi sökte dem”, alltså barnskådespelarna, säger Catti Edfeldt i Petter Karlsson och Johan Erséus *Från snickerboa till Villa Villekulla* (2004, s. 28). Men samtidigt berättar hon att Olles, Harald Lönnbros, göteborgska synkades bort. De två stockholmsbarnens uttal lämnades däremot oförändrade, kanske för att det för ett stockholmsbaserat filmteam var svårt att höra den egna dialekten.

Uppsalabon Jan Ohlsson i *Emil i Lönneberga*, filmatiserad av Olle Hellbom, lyckas inte heller med småländskan, men talar i vilket fall inte stockholmska. Bland de vuxna talar drängen Alfred i Björn Gustavssons framställning dialektfritt, medan Allan Edwall formar meningarna med genomslag av hans jämtländska påbrå. Här skulle en undersökning behöva göras, på publikens uppfattning av autenticitet och äkthet, då skådespelaren talar en annan dialekt än den som hör till landskapet, jämfört med ett rikssvenskt uttal. I en sådan studie kunde exempelvis Jan Troells *Utvandrarna* 1971 och *Nybyggarna* 1972 användas som testmaterial. Kristina spelas av norskan Liv Ullman, och Max von Sydow, med rötterna från Skåne spelar Karl-Oskar.

Kanske accepterar örat de här rösterna mer än de som antyder att skådespelarna inte kommer från provinsen utan från huvudstaden. De två talar dialekt, om än inte den för landskapet riktiga. Stockholmska uppfattas ofta som överlägset skriver Jan Einarsson i *Språksociologi* (2004, s. 28) eftersom det är huvudstadens, inte provinsens, uttal. Kristina och Karl-Oskar är inte överlägsna, medan barnen i Bullerbyfilmen bitvis låter som Stockholmsbarn på semester i Småland.

I Kurt Mälarstedts *Regi, foto, klippning: Jan Troell* (2011) finns intressanta synpunkter kring dialekt på film. Vilhelm Moberg skriver till regissören att han är starkt emot att de skådespelare som inte talar småländska ska lägga sig till med dialekten. ”Sådana försök leder alltid till katastrof. För övrigt: Det finns ingen småländska! Det finns 600 olika sockendialekter! Sålunda är dialekten i Ljuders socken skiljd från dialekten i Algutsboda.” (s. 139) Jan Troells lösning för *Utvandrarna* blir att samtliga skådespelare talar sina egna dialekter men med skorrande r. ”För mig fungerade det bra, och det är inte många som hängt upp sig vid detta” säger Jan Troell (s. 139).

Att välja Småland

Att Moberg och Lindgrens berättelser utspelar sig i Småland är inte ett resultat av ett val utan en nödvändighet för det som ska berättas. Deras berättelser skapar en bild av landskapet och dess invånare, och den får betydelse för

andra författare, som inte har en koppling till platsen. Så är fallet för Maria Gripe och Kay Pollak, som lät radioföljetongen *Tordyveln flyger i skymningen* ta plats i den fiktiva orten Ringaryd belägen längs Södra stambanan. Kanske hade de kunnat välja en annan plats, men nu blev det Småland och det antyds redan i inledningen. En tordyvel på perrongen i Alvesta gör att tåget blir försenat, och det kommer att spela en roll för det fortsatta händelseförloppet. Upplysningen om att detta händer i Alvesta gör att lyssnaren kan få en uppfattning om var det hela utspelar sig. Järnvägsknuten Alvesta är utgångspunkten, det som kan förankras i vår bekanta värld. Sedan tar fantasin vid. Alvesta är också utgångspunkten i Max Lundgrens berättelse för teve, *Sommarflickan* från 1978. Även här dallrar sommarvärmen över perrongen liksom i radioserien från 1976, när flickan från storstan kliver av SJ-tåget och byter till en rälsbuss. Den stannar vid en skylt vars namn man ej kan uppfatta, och färden går sedan vidare med bil. Röda lador på avstyckade gårdar är det som möter sommarflickan från storstan. Sommarflickans fostermor säger att de precis köpt huset. Någon dialekt kan inte höras hos henne. Hon är inflyttad. Hon är som så många andra en person som tar Småland i besittning när det grönskar, och deras hus och närmiljö är ett fiktivt landskap.

Småland är sommarlovets kungarike. I Maria Gripes *De små röda*, som utspelar sig i ett sommartorp, åker familjen tåg, precis som flickan i *Sommarflickan*. "Tåget är snart framme. 'Nästa station – Landet!' säger mamma" och det fortsätter: "'Vem får först syn på sommarhimlen!' ropar pappa och så trängs allihop i kupéfönstret." (s. 26) Stationen blir till en symbol för starten på sommarlovet, både geografiskt och tidsmässigt, och ett sådant geografiskt landskap är många gånger Småland.

Den avfolkning som ägt rum ända sedan den period Moberg beskriver i *Utvandrarna* leder till att en mängd hus endast fylls av liv under den period skolan har stängt, då sommarlovet ter sig evighetslångt, och då Sveriges radio sände den radioteaterserie som Gripe och Pollak skapade sin serie för. De placerade berättelsen i detta Småland där många befann sig när de hörde serien, första gången och många gånger därefter. *Tordyveln flyger i skymningen* är en av de serier Sveriges Radio repriserat flest gånger. Den har ett högt anseende och är omtalad för att den effektivt skapar spänning genom de redskap som passar bättre i radio än i roman – ljudeffekter, musik, en bandspelare som en av huvudpersonerna spelar in ljud på. Den lyckas också fånga känslan av liv på landet genom den geografiska placeringen, och sommarlovet som en tidsperiod för äventyr. Detta motiverar Småland.

En annan anledning till valet av Småland är behovet av den lilla orten. Ringaryd må vara påhittat men i Småland finns fullt av mindre orter som skulle kunna ses som förlagor. Där finns både större gårdar som kan vara den Selanderska gården, kyrkor med kyrkoherdar och på 1970-talet fortfarande tidningsredaktioner i de flesta mindre samhällen. Alla dessa tre saker är bärande i intrigen – gården där det mystiska äger rum, kyrkoherden som bistår

och efterforskar i kyrkoböckerna, samt lokaltidningsmurveln som önskar att för en gångs skull få vara först med något stort.

Ytterligare en anledning till Småland finns i den gamla berättelsen om kärlek och längtan som avtäcks av de tre samtida ungdomarna. Ynglingen Andreas sägs ha varit en av Carl von Linnés lärjungar och han ger sig ut på uppdrag för sin mästare, långt från den älskade Emelie.

Anledningarna till Småland som plats för berättelsen är alltså många. Men det är inte författaren och regissören som står sist i ledet, ytterst gentemot lyssnaren. *Tordyveln flyger i skymningen* är inte från början en bok, den blev det först senare, utan det är ungdomarna Staffan Hallerstam, Åsa Bjerkerot och Johan Stenberg som ger oss Gripes berättelse genom sitt skådespeleri, genom sitt sätt att gestalta Jonas, Annika och David, huvudpersonerna. De tre skådespelarna är alla födda i Stockholm och det var i Stockholm som Sveriges Radio fångade de tre ungdomarna på band. Och de kommer inte likt sommarflickan i *Sommarflickan* på tillfälligt sommarlovsbesök till orten, utan platsen är deras egen. I sitt sökande efter svaret på gåtan rör de sig lika hemtamt i byn som Kalle Blomkvist, Anders och Eva-Lotta tar sig fram i Lillköping, ett lätt förklätt Vimmerby.

Röster fångade på band

Själv har jag ägnat fem år att fånga ungdomar i Östergötland på band. De samtalar om Maria Gripes verk, och har hittills skrivit en artikel om detta i TFL och har en monografi om författarskapet under publicering. I det här samtalet deltog Hedda Aldén Björäng, Tekla Hagberg, Albert Hellström, Hjalmar Hellström, Felix Noske och Carl Wistedt. Hur barnen är medforskare finns beskrivet i TFL-artikeln. Sammanfattningsvis: tillsammans bidrar vi med det som vi är bra på i vårt gemensamma arbete, barnen med att läsa och på olika sätt reflektera, muntligt, genom eget skapande och genom lek, och jag som vuxen med att strukturera våra träffar och reflektioner så att dessa kan presenteras och förstås av andra. Huvudsyftet är att nå fram till barnens tolkning av verket.

Även en sammanfattning är en typ av tolkning av en berättelse. Någon sådan finns inte i barnens dialog, och min roll i projektet är inte att tolka själva berättelsen, utan snarare barnens utsagor om berättelsen. Samtidigt kan en sammanfattning vara på sin plats för den som inte tagit del av *Tordyveln flyger i skymningen*. Därför lyfter jag här in Jonas Ingvarssons sammanfattning från artikeln ”Ringaryd 1976: Kulturcybernetik (om Maria Gripes roman *Tordyveln flyger i skymningen*)” i TFL. Det är en sammanfattning som inte spelat någon roll för barnens läsning men som kan vara av betydelse för läsaren av den här artikeln. Till Ingvarssons egen artikel återvänder vi i slutet av den här artikeln:

I korthet är detta berättelsen om David Stenfäldt och syskonen Annika och Jonas Berglund som får i uppdrag att vattna blommorna i Selanderska gården. En serie

mystiska händelser (röster på bandet, en tordyvel som visar vägen, en växt som "pekar" etc.) leder ungdomarna till en gömd brevsamling från 1700-talet. Breven vittnar om en olycklig kärlekshistoria mellan Andreas och Emilie, men också om Linnélärjungen Andreas expedition till Egypten och den antika staty han tagit hem till Ringaryd. Även Andreas filosofiska idéer om att "allt levande hörer samman" återkommer i breven. Brevsamlingen ger sålunda upphov till en rad olika frågeställningar, och ungdomarna följer i princip var sitt spår: Annika intresserar sig för kärlekshistorien och 1700-talskvinnans benägenhet att underkasta sig; David fascinerar av Andreas existentiella grubblerier (det är också David som får "kontakt" med den växt, Selandrian, som Andreas förde hem från Egypten); medan Jonas ägnar hela sin uppmärksamhet åt att försöka finna den försvunna statyn. Det är den senare tråden, med gravöppningar och andra äventyrligheter, som utgör romanens huvudsakliga spänningsmoment, men den vävs ihop med såväl kärlekshistorien som Andreas mysticistiska livssyn. (s. 69)

Barnens förberedelse var att ha läst de verk Maria Gripe skapat innan Tordyveln, men vi ställde oss inga frågor i förväg. Läsningen är inte tematiserad – vi säger inte i förväg vad det handlar om eller vad vi ska söka efter. Istället var det något vi upptäckte, vad dialekten betyder för framställningen, men även ett tema som kan knytas till Småland och Linné, blommorna och deras hemliga liv.

Själva talar vi östgötska. Vi bor i Vadstena, som flera gånger nämns då landsarkivet kontaktas i berättelsen. Då uttalas orten ofta med hörbart D vilket de flesta som bor i Vadstena uppfattar som felaktigt. Vi säger Vastena, med kort betoning på a:et. Kanske var det detta som gjorde att uppmärksamheten på uttal och dialekt skärptes.

Léser istället för läser

Ett tredje band relevant i sammanhanget, förutom Radioteaterns och mitt videoband, är den kassetbandsspelare som Jonas får i födelsedagspresent i inledningen av *Tordyveln*. Han leker återkommande radiojournalist och rapporterar in det han ser och upplever. Så gör vi också på vårt band. Inspelningen avslutas med att Carl säger: "Det här, mina tittare, det är en bra fråga som ni får fundera på." Tekla skjuter in: "Det är ju bara Martin som kommer att vara tittaren." Han backar och ändrar, frågar vad det är för datum och säger: "Okej Martin, det är den 2 januari 2017, vad kommer du att tänka om det här i framtiden?" och jag svarar att jag kommer att tänka att de sagt många kloka saker. "Även det Tekla sa om släktforskning?" frågar Carl och jag svarar att det ju hör till, eftersom berättelsen fick henne att börja tänka på det, och att landsarkivet knöt berättelsen till oss själva.

Vår inspelning börjar också som ett teveprogram, med att Albert säger. "hej och välkomna till dagens nyheter" och Tekla fortsätter: "i dag ska vi prata om radioteatern *Tordyveln flyger i skymningen* som också finns som bok men vi har valt att lyssna på den." Carl ställer en fråga om huruvida skarabé, som

det talas om, är detsamma som tordyvel, och journalist Albert vänder sig till expert Hedda med en fråga. De diskuterar saken en stund innan Felix bidrar med kunskaper han har genom sin tvåspråkighet: ”På tyska heter tordyvel skarabeus”.

De bestämmer att upplägget för just det här samtalet ska vara att alla får ställa en fråga var till de andra. Hedda börjar och undrar över formen, hur de upplever att det är att ta del av en radiopjäs. Albert framhåller skådespelarnas skicklighet. Hjalmar håller med men kommer också, bara några minuter in i vår inspelning, fram till det som vi återkommer till flera gånger: ”det är jobbigt att de är Stockholmare för man hör inte vad de säger.” Hör gör man, tycker Hedda, men det hörs varifrån de kommer. De säger leser och inte läser säger Albert och många andra exempel ges av barnen, samtidigt, så att det är omöjligt att uttyda dem. Men klargörande är det, att barnen i Vadstena tycker sig ha avslöjat barnen i Stockholm: några smålänningar är de då inte.

Vår arbetsprocess är den att vi gemensamt tar del av verket och sedan samtalar om det. Reflektionen äger rum i två steg, medan samtalet fortgår kommer alla med tankar, frågor och följdfrågor. Sedan sker ytterligare en reflektion då jag först transkriberar det inspelade och försöker strukturera tankarna. Om ett liknande arbetssätt i *Tordyveln* frågar Tekla: ”Varför tror ni att de först läste igenom breven och spelade in och sen lyssnade igen för att skriva ner detaljer. Varför gjorde hon det inte direkt.” Det diskuteras på vilka sätt man har möjlighet att reflektera? Hur blir reflektionen djupare om man kan lyssna på samma text flera gånger? Tekla säger att förmågan att förstå deras liv ökar på det här sättet, livet som Andreas och Emelie har levt och som framkommer genom hans brev till henne. ”Genom ett de léser breven flera gånger” säger de och markerar att barnen som skådespelar har ett fånigt uttal.

Vad framgår av breven frågar jag, och Carl jämför berättelsen om de två ungdomarna på 1700-talet med andra olyckliga kärleksberättelser. Felix ser det som en Romeo och Julia-historia, olycklig kärlek och en osäkerhet om vem som lever och vem som inte gör det. De reflekterar över att ungdomarna i romanen säger att de känner sig som ungdomarna som skriver breven. ”Samma historia utspelar sig igen” säger Carl: ”ett tag så tänkte jag att det skulle bli en kärleksgrej mellan David och Annika, som mellan Emelie och Andreas.” Hjalmar upplever att tanken är att man ska känna av kärleken, men att den inte är så tydlig, och Felix vidgar kärleksbegreppet från förälskelse till godhet: ”För att berättelser ska ha nån som är god så måste det va en form av kärlek med för utan kärlek funkar inte det goda. Vänskap ingår i kärlek.”

”Hejhej tjena bloggen” säger Albert och förklarar att han inte förstår den första delen, då Jonas talar in på bandspelaren. Tekla hänger på och undrar över hur de kan komma till den Selanderska gården två gånger, först när de genar över järnvägsspåret och sedan den andra gången då de hittar de gamla breven. Hedda förklarar: andra gången är de där för att vattna blommor. De har fått det i uppdrag. Och bandspelaren finns där för att vi ska få en

miljöbeskrivning utan att en berättarröst behöver träda in i handlingen. Hon förklarar dels intrigens uppbyggnad men även författarens teknik och sätt att utnyttja radiomediet. Det är två spår som fortsättningsvis finns kvar i vårt samtal. Formen, tekniken, kommenteras både i inledningen av samtalet då de pratar om ungdomarnas dialekter, men också i slutet när de vill sammanfatta sin upplevelse. Däremellan fördjupar vi oss i intrigen, om den egyptiska skulpturen och om blommornas hemliga förmågor.

Andreas har på sin resa fått med sig en egyptisk skulptur och den ska eventuellt finnas i Ringaryd. Det framgår av breven som finns på den Selanderska gården. Dit ringer också en dam, som känner på sig när David är där. Hon vill spela schack med honom, och hon gör David rädd. Så uppfattar Felix hans känsla inför samtalen. Men samtidigt bidrar samtalen till hjälp i sökandet. Hedda säger: "jag tänker på att det som händer i schackspelet är det som händer verkligheten också. Så hon ger dem tips genom schackspelet." Hjalmar fortsätter: "när hon satte honom i schack kom de på 'statyn ligger där!' Men den gjorde inte det." Hjalmar säger att kanske är det i stället tordyveln som ger ledtråden och Felix uttrycker något liknande: "Det är en bra titel för att tordyveln spelar en stor roll. Den visar vägen." Carl: "Det var den som gjorde att allt började." Hedda förklarar: "det var en som skulle köra bagage till tåget och då kom det en tordyvel och flög in i hans öga så han var tvungen att stanna sin truck och då kunde tåget inte köra, så det kom tre minuter och tjugooåta sekunder försent." Sedan uppmärksammar hon tordyveln på schackspelet, men även en som flyger in i bokhyllan och som gör att de hittar en ask som ger ytterligare ledtrådar.

Tekla säger: "Temat i den här berättelsen var att tordyveln hjälper till att lösa problemet" och Hjalmar fyller i: "tordyveln ja... jag tror att ingenting händer av en slump. Det finns en tanke." Just det är berättelsens budskap enligt Carl: "Att inget händer av en slump. Och den har handlat om David, Jonas och Annika. De påbörjar en jakt efter en staty när de varit på den Selanderska gården. Det visar sig att det vilar mycket mystiska grejer runt gården och sen går det vidare och de tror att de hittar statyn två gånger men det gör de inte." Hedda betonar att berättelsen vill säga att slumpen inte existerar: "Jag tycker det är roligt att de slutar med 'det är inte en slump att just du läste den här boken'", "eftersom de började precis så" fyller Hjalmar i.

Att lyssnaren ibland ligger steget före ungdomarna i berättelsen blir tydligt. "Kunde de vara så dumma" frågar Carl och Hedda ger exemplet med öppningen av kistan, där ungdomarna tror att statyn ska ligga, som i själva verket visat sig innehålla en sten. "Stén" säger Hjalmar med Stockholmskt uttal, och frågar om det andra tror att ungdomarna kommer att samarbeta med museet i jakten på de egyptiska skulpturerna, och hur den skrikande mannen på tidningsredaktionen spelar in i berättelsen.

Linnélärjungens hemliga blommor

”Blommornas hemliga liv” är ett av verken i verket. Blommor är starkt närvarande i berättelsen, de ska vattnas, och de är unika. Vad kan de uppfatta av mänskligt liv? De kanske förstår människor men läser inte våra tankar, säger Felix. Hedda, som hört pjäsen tidigare, säger att hon i ett års tid efteråt var rädd för att blommorna skulle höra hennes tankar. Albert undrar om det är sant, på riktigt, detta om växterna, och Felix utgår från en bok hans pappa berättat om, som handlar om träd, att de kan hjälpa varandra och stötta varandra. Felix: ”naturen kan ta kontakt med människor, men inte läsa tankar.” Carl som ställt frågan svarar inte riktigt an på detta utan börjar istället fundera över vår inspelning och framställning av deras tankar i textform. Han säger till mig: ”jag vill ju att du tar med lite sånt där kul som att Albert säger ’det där var kul’, samtidigt som han sörplar i sig lite pasta.”

Tekla uppehåller sig vid boken om ”Blommornas hemliga liv”: ”Det är en bok som är så här spännande. Som man fastnar i så man tänker ’å jag måste läsa mer.’ Man vill veta mer. En som man bara längtar att lägga sig och läsa i. Som bara är så här skön att läsa i. Som inte är så här ’å nu måste jag lägga mig och läsa den här boken!’ Som en läsläxa är.” Eventuellt är det en beskrivning som också kan gälla för *Tordyveln flyger i skymningen*. De är entusiastiska åhörare under de dagar då vi sträcklyssnar alla delar.

Stockholmskan som en betygsänkare

Hedda uppfattar att *Tordyveln flyger i skymningen* är en bok för äldre barn. ”Ja det är inte så likt Maria Gripe att skriva i gåtor” säger Carl, men Hedda lyfter fram *Agnes Cecilia* som ett exempel på en bok som bygger på en gåta. Vid den här tidpunkten är det bara hon i gruppen som läst den.

Berättelsen har ett ”mystiskt kriminellt system” tycker Felix och Hjalmar jämför med *Kvarteret labyrinthen*. Hedda bekräftar, det är också en mysteriebok. Albert jämför den med *Glasblåsarns barn* efter att Tekla säger att hon trodde att den skulle handla om en påhittad fågel och en person ensam i ett slott. Det var bilden hon fick av titeln, innan vi började lyssna.

Carl: ”När jag var liten sa jag brödrosten flyger i skymningen.” Jag frågar om han också hört berättelsen innan och han svarar att han börjat lyssna men att den var för läskig då. Jag undrar om de uppfattar den som läskig nu. ”Läskig fortfarande men inte lika” svarar Hjalmar.

Tekla säger: ”jag tycker att denna ljudteater var ganska bra.” Hedda: ”jag tycker den är bra gjord, själva teatern.” Carl tycker att den ska betygsättas, från ett till tio. Sju föreslår Tekla, vilket hon påpekar ska ses som ett bra betyg.

”Allt är bra förutom att de pratar Stockholmska” säger Felix. ”Förutom att de pratar stockholmska alla barnen. Dom bara ’leser det här brevöt’” fortsätter Hjalmar. Carl: ”’jåg tycker om att eta...’” Hjalmar: ”’eeeta leenge’.”

I Jonas Ingvarssons inledning till sin artikel ”Ringaryd 1976” skriver han att det som intresserar honom är romanens meddelelsemedel, ”d.v.s. de kommunikationsformer som förekommer, men också hur de ’kopplar upp’

mot företeelser utanför romanens pärmar." (s. 69) Han tycker sig finna att även då berättelsen tagit form i en bok uppmanar den till att man ska lyssna på texten, genom att bandspelaren, Walkie-talkien och inspelningen av breven som också finns i texten. Jonas Ingvarsson ställer samma frågor som Tekla Hagberg, om processen kring analysen av breven, och han pekar likt Carl Wistedt och Felix Noske på att det är kärlek som framställs igenom Annika och Jonas spegling av sig själva i breven mellan Andreas och Emelie. Jonas Ingvarsson visar hur tekniken hjälper till med att förstärka den bild som Maria Gripe och Kay Pollak vill etablera av att de själva bara dokumenterar ett händelseförlopp som de själva inte hittat på. På liknande sätt resonerar Ying Toijer Nilsson i boken *Skuggornas förtrogna. Om Maria Gripe*. Hon skriver där att även romanen har en "uppläggning grundad på hörselintryck" (s. 136) men kommenterar inte radioföljetongen mer än med ett påpekande att Hasse Alfredsson spelar tidningsjournalisten på ett kongenialt sätt.

För både Jonas Ingvarsson och Ying Toijer-Nilsson är inspelningsapparaturen i berättelsen något som förstärker framställningen på olika sätt, något som bygger upp gestaltningen. De har båda koncentrerat sig på berättelsen som roman. För Hedda Aldén Björäng, Tekla Hagberg, Albert Hellström, Hjalmar Hellström, Felix Noske och Carl Wistedt, som tagit del av berättelsen som inspelning, är det just det som hörs på en inspelning och som inte kan följa med i transmedieringen till roman, dialekterna, något som stjälpur upplevelsen av det autentiska, av framställningen av att Maria Gripe och Kay Pollak bara dokumenterar något som händer. Barnens dialekt krossar illusionen. David, Jonas och Annika är inga smålänningar.

Men ändå, den får sju av tio, "och det är ett bra betyg."

Referenser

- Einarsson, Jan (2004), *Språksociologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Erséus, Jonas och Petter Karlsson (2004), *Från Snickerboa till Villa Villekulla. Astrid Lindgrens filmvärld*. Stockholm: Forum.
- Gripe, Maria (1960, 1970), *De små röda*. Stockholm: Bonniers.
- Gripe, Maria och Kay Pollak (1976) *Tordyveln flyger i skymningen*. Stockholm: Sveriges radio, radioteatern.
- Hellström, Martin m.fl. (2016), "Min favoritfigur är Maria Gripe. Är det okej om jag kallar henne Gibban? Ett medforskande litteratursamtal kring Maria Gripes I vår lilla stad-trilogi" i *Tidskrift för litteraturvetenskap* nr 3-4.
- Ingvarsson, Jonas (2008), "Ringaryd 1976: Kulturecybernetik (om Maria Gripes roman Tordyveln flyger i skymningen)" i *Tidskrift för litteraturvetenskap* 38: 2.
- Lundgren, Max och Rune Formare (regi) (1978), *Sommarflickan*. Dramaserie i sex avsnitt, producerad av SVT Malmö.
- Mälarstedt, Kurt (2011), *Regi Foto Klippning Jan Troell*. Stockholm: Norstedts.
- Toijer Nilsson, Ying (2000), *Skuggornas förtrogna. Om Maria Gripe*. Stockholm: Bonniers.